

НІСД

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ**

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК

До 5-ої РІЧНИЦІ ЗАСНУВАННЯ ЗАКАРПАТСЬКОГО ФІЛІАЛУ НІСД

Національний Інститут стратегічних досліджень Президента України
Закарпатський філіал

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СТРАТЕГІЇ
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**
регіональний вимір

Науковий збірник

До 5-ої РІЧНИЦІ ЗАСНУВАННЯ ЗАКАРПАТСЬКОГО ФІЛІАЛУ НІСД

Ужгород ■ Видавництво В.Падяка ■ 2003

УДК 32(477)
ББК 66.2(4УКР)
А43

Збірник містить тексти виступів учасників наукового зібрання з теми “Актуальні проблеми наукового забезпечення розробки стратегій економічного та соціально-політичного розвитку України”, проведеного 17 липня 2003 року Закарпатським філіалом Національного інституту стратегічних досліджень Президента України. У засіданні взяли участь співробітники інституту, керівники Закарпатської облдержадміністрації, обласної Ради, Ужгорода, представники МЗС України та дипломатичних місій, акредитованих у Закарпатті, наукова еліта краю, журналісти.

Науковий збірник виходить до 5-ої річниці заснування Закарпатського філіалу НІСД.

Редакційна колегія:

Варналій З.С. – д.е.н.
Приходько В.О. – к.і.н.
Мітряєва С.І. – к.і.н.
Вашкеба І.М.

Видання здійснено за підтримки СЕЗ «Закарпаття»

Електронна версія: [http// www.niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua)

При повному або частковому відтворенні матеріалів цієї публікації посилання на видання обов'язкове.

Висловлені у виданні думки належать виключно авторам.

© Національний інститут стратегічних досліджень Президента України,
Закарпатський філіал, 2003;

© Видавництво В.Падяка, 2003

ISBN 966-7838-52-8

ЗАКАРПАТСЬКОМУ ФІЛІАЛУ НІСД – П'ЯТЬ РОКІВ

Регіональний інформаційно-аналітичний центр — філіал Національного інституту стратегічних досліджень у Закарпатській області (РІАЦ ЗФ НІСД) створено 17 липня 1998 року на виконання Указу Президента та постанови Кабінету Міністрів України.

Перші три роки своєї діяльності філіал, як структура центрального інституту, підпорядковувався Раді національної безпеки та оборони України (РНБО), після чого, протягом року — Адміністрації Президента України, а з грудня 2002 року — безпосередньо Президентіві України.

Основним напрямом наукової роботи філіалу є проведення досліджень у галузі проблем європейської інтеграції та співробітництва України з країнами Центральної та Східної Європи.

За період своєї діяльності експерти та наукові співробітники ЗФ НІСД підготували 118 інформаційно-аналітичних матеріалів за тематикою, визначеною центральним інститутом для Адміністрації Президента України, РНБО, Міністерства Закордонних Справ України, інших інституцій.

Наразі науковий потенціал філіалу складають 7 експертів, 4 з яких — кандидати наук. ЗФ НІСД є однією з базових науково-дослідних установ Національного інституту стратегічних досліджень, що робить вагомий внесок в аналітико-прогнозний супровід діяльності керівництва країни. Упродовж п'яти років співробітники

досягнення геополітичних завдань. Та сама схема проглядається на першому етапі кризи в Іраку. Вона є показовою й у відносинах деяких колишніх республік СРСР, а нині суверенних держав.

Визнання самого факту застосування *стратегій “непрямих дій”* і виявлення їх сутнісних ознак має безпосереднє відношення до національної безпеки будь-якої держави і має використовуватися для попередження впровадження подібних технологій. Особливої актуальності ці питання набувають і для України в умовах суспільних трансформацій, підготовки політичної реформи та напередодні президентських виборів 2004 р.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальчинський А.С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів.- К., 2002.
2. Гальчинський А.С. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного процесу.- К., 2001.
3. Воснна безпека України на межі тисячоліть.- К., 2002.
4. Національна безпека України, 1994 – 1996 рр.: Наукова доповідь НІСД.- К., 1997.
5. Нові міжнародні реалії: виклик глобального тероризму: Матеріали круглого столу/ Нац. Ін-т пробл. Між нар. безпеки.- К., 2002.
6. Панарин А.С. Глобальное политическое прогнозирование.- М., 2000.
7. Стратегії розвитку України : теорія і практика.- К., 2002.
8. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти.- К., 2001.
9. Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку.- К., 1999.
10. Україна між Росією і Заходом. Стратегія на початок століття: Матеріали “круглого столу”.- К., 2000.
11. Уроки 11 вересня: проблеми глобальної, регіональної та національної безпеки: Матеріали круглого столу/ Нац. Ін-т пробл. Між нар. безпеки.- К., 2002.
12. Coping with Value Conflict and Institutional Complexity: International Conference on National Crisis Management in an International Perspective. Vol. 4.- Stockholm, 1999.
13. Crisis Management in a Transitional Society: The Latvian Experience. Vol. 12.- Stockholm, 2000.
14. Managing Crisis Abroad: The Brolin Kidnapping. Vol. 7. – Stockholm, 2001.
15. The Former Yugoslavia: Lessons of War and Diplomacy. Stockholm International Peace Research Institute.- Stockholm, 1995.
16. When Does the Crisis End? It Depends on How It is Managed. The National Center for Crisis Management Research and Training of the Swedish Defence College in Stockholm.- Stockholm, 2000.

Володимир ПРИХОДЬКО

керівник Закарпатського філіалу НІСД,
кандидат історичних наук

СТРАТЕГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ДЕРЖАВАМИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Закарпатський філіал Національного інституту стратегічних досліджень впродовж перших п'яти років існування накопичив значний доробок з аналізу та прогнозування зовнішньополітичної діяльності незалежної Української держави. Одним з основних напрямів ґрунтовних наукових досліджень співробітників і експертів філіалу у вказаній сфері стали проблеми взаємодії України з Європейським Союзом та стосунки з державами Центрально-Східної Європи, зокрема, їх геополітичний і етнополітичний аспекти, регіональний вимір і транскордонне співробітництво.

З цієї проблематики Закарпатським філіалом НІСД протягом 1999-2003 рр. було організовано й проведено семінари та “круглі столи” експертів за темами: “Україна – Словаччина: напередодні введення візового режиму”, “Роль Карпатського євро регіону у зміцненні безпеки і стабільності в Центральній і Східній Європі”, “Карпатський євро регіон: проблеми національних меншин”, “Карпатський євро регіон: перспективи економічного транскордонного співробітництва”, “Роль Карпатського євро регіону в подоланні можливих негативних впливів Шенгену”, “Україна та Словаччина: пошук спільних інтересів”, “Угорщина на шляху до Шенгену: виклики для України”, “Безпосереднє сусідство України з ЄС: закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?” та цілу низку інших науково-практичних заходів й експертних обговорень.

Це свідчить, що перший п'ятирічний етап становлення Закарпатського філіалу НІСД пройдено успішно. Сформовано ефективно діючий регіональний аналітичний центр, забезпечений кваліфікованим

потенціалом спеціалістів. Установлено стійкі й плідні міжнародні наукові зв'язки з провідними науковими центрами і вченими різних держав, насамперед, тих, що межують з Україною.

Варто, однак, визнати, що початковий етап діяльності Закарпатського філіалу НІСД був переважно періодом накопичення, аналітичного опрацювання й узагальнення матеріалу. Наразі домінував швидше комплексний, але лише підхід до проблематики та її ключових вузлів, ніж вичерпна відповідь на всі порушені питання. Тому логічним є перехід у дослідженнях філіалу до етапу стратегічного прогнозування як основи стратегічного планування. У цьому контексті важливо вести моніторинг, науково аналізувати і достовірно передбачати динамічні зміни міжнародного середовища, в яких функціонує Українська держава.

Методологічно в якісно нових дослідженнях філіалу доцільно спиратися на фундаментальні розробки центральної установи — НІСД, зокрема, концентровано викладені в солідній публікації щодо десятирічних результатів роботи Інституту — “Стратегії розвитку України”¹ та низці теоретичних робіт директора НІСД, радника Президента України А.С.Гальчинського². В методологічному плані значний інтерес представляють також новітні публікації провідних представників української політичної, історичної і економічної науки³.

Сучасна хвиля розширення Європейського Союзу і НАТО на Схід кардинально міняє геополітичну ситуацію на європейському континенті і в регіоні Центрально-Східної Європи. Не буде гіперболізацією твердження, що цей процес найбільшим чином серед пострадянських країн торкається саме незалежної України та її місця й ролі в оновленій Європі.

Попри беззаперечні позитиви геополітичної трансформації у загальноєвропейському вимірі, наслідки нової структуризації європейського простору не завжди будуть сприятливими для Української держави та її міжнародного становища.

Найближчі західні сусіди України — Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, а також Чехія у 2004 р. стануть повноправними членами ЄС. До РП, УР і ЧР, які вже є членами НАТО, в 2004 р. приєднаються нові члени Північноатлантичного блоку Словаччина і

Румунія. Нові східні рубежі ЄС і НАТО безпосередньо пролягатимуть по всій західній смузі українського державного кордону.

Проблема нових східних кордонів об'єднаної Європи і шенгенського режиму у стосунках між Україною і Європейським Союзом має кілька стратегічно важливих вимірів.

Перший — геополітичний, континентального характеру. Нові східні кордони ЄС зафіксують на тривалий час першу в третьому тисячолітті принципову зміну конфігурації європейського континенту. Навряд чи вона буде останньою геополітичною зміною в ХХІ столітті, але на даний час — наймасштабнішою.

Припинення біполярного протистояння і двополюсного поділу Європи та світу після розвалу радянської імперії і демократичних революцій межі 1980-1990-их років у державах Центрально-Східної Європи, як чітко видно тільки зараз, було лише початком системних геополітичних змін на старому континенті. Майже півтора десятиліття тривав складний і суперечливий перехідний період постсоціалістичної трансформації й становлення архітектури неоєвропейських міжнародних відносин. Із вступом у 2004 р. держав Центрально-Східної Європи до складу ЄС і НАТО перехідний період завершується.

Та не слід забувати, що на перехідному етапі, вперше після завершення Другої світової війни, європейський континент потрясли кровопролитні балканські війни і збройні конфлікти, в основному міжетнічного характеру. Такого в Європі не було навіть у період “холодної війни”, коли ризик виникнення континентального або субконтинентального збройного протистояння чи воєн був набагато більшим, ніж на сучасному етапі трансформації й демократизації. Умиротворення Балкан усією європейською спільнотою та уроки балканських воєн дають надію, що народи континенту здатні будуть запобігти в майбутньому будь-якому варіанту “балканізації”. Варто також сподіватися, що із завершенням у Європі наприкінці ХХ століття епохи націоналізму й творення нових держав це джерело нестабільності не буде складати життєво небезпечну загрозу європейській спільноті.

Отже, у найближчій перспективі слід очікувати **стабілізацію кордонів між державами Європи й відсутність спроб здійснити**

їх ревізію політико-дипломатичними, а, тим більше, силовими методами. Тобто, вони встановлюються на тривалий час.

Другий вимір — регіональний і субрегіональний, двостороннього й багатостороннього характеру. Для України, з-поміж іншого, це означає якісну зміну стосунків із західними державами-сусідами. Якщо з початку 1990-х років до теперішнього часу Україна будувала двосторонні й багатосторонні відносини з країнами Центрально-Східної Європи з більш-менш міцних позицій рівнозначного партнера чи навіть вагомішої за масштабами й потенціалом регіональної держави, то із вступом у 2004 р. значної частини країн регіону до ЄС і НАТО, вони представлятимуть у стосунках з Українською державою цілісну спільноту, значно потужнішу за Україну.

Третій вимір — міжрегіональний і транскордонний. Транскордонне співробітництво України з державами Центрально-Східної Європи здійснюється на загальноєвропейських принципах Мадридської рамкової конвенції Ради Європи (1980 р.) і виконує наступні головні завдання і функції:

Транскордонне співробітництво має бути спрямоване на комплексний розвиток суміжних прикордонних регіонів двох країн шляхом розширення торговельно-економічних, коопераційно-виробничих, науково-технічних, культурних та інших зв'язків прикордонних адміністративно-територіальних одиниць, реалізації спільних інвестиційних проектів, програм з охорони довкілля, запобігання природних і техногенних катастроф, розбудови прикордонної інфраструктури та поглиблення контактів у гуманітарній сфері на міжрегіональному рівні.

Прагматичною суттю транскордонного співробітництва є максимальне використання зовнішнього фактора для всебічного соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України і сусідніх держав ЦЄ, з метою запобігання загрозі перетворення їх у відстаї периферійні провінції. Водночас таким шляхом здійснюється і вирівнювання рівнів регіонального розвитку прикордонних та внутрішніх — більш економічно потужних територій країн.

Транскордонна співпраця — важливий напрям участі Української держави у загальноєвропейській інтеграції на регіональному рівні. Це — своєрідний додатковий “місток” для ефективного включення

України в інтеграційні процеси, що ведуть до створення цілісної, об'єднаної Європи.

Водночас, важливими принциповими положеннями транскордонного співробітництва України є те, що **генеральна мета транскордонного співробітництва** полягає не в забезпеченні автономного — з елементами автаркії розвитку прикордонних регіонів, що само по собі неможливе, а у його головній спрямованості на зміцнення держави у цілому через гармонізований комплексний розвиток регіонів та поглиблення їх участі в міжнародних інтеграційних процесах. Транскордонне співробітництво не може здійснюватися поза рамками реально існуючого правового й конституційного поля держави. Реалізація конкретних регіональних інтересів у процесі транскордонної взаємодії ніяким чином не повинна суперечити основним загальнодержавним інтересам; **регіони, як основні суб'єкти транскордонних відносин**, правочинні лише виключно в рамках делегованих їм компетенцій щодо самостійних дій на міжнародній арені згідно з міжнародно-договірними домовленостями, чинним законодавством і рішеннями державного центру.

Майбутнє і досить близьке у часовому вимірі розширення в 2004 р. Європейського Союзу на Схід та запрошення до вступу нової групи держав Центрально-Східної і Південно-Східної Європи уже наприкінці 2002 р. в НАТО кардинально змінять геополітичну ситуацію на європейському континенті і навіть у ширшому — євразійському вимірі. Якщо і не в глобальному, загальносвітовому.

Масштабності і значимості цього факту, можливо, через рутинну плинність подій, широка громадськість і державно-політична еліта країн-учасниць нової хвилі розширення ЄС і НАТО на Схід та колишніх пострадянських держав ще повністю, як видається, і не осягнули. За повсякденними проблемами трансформації й адаптації держав-кандидатів дещо на другий план відійшла історична, або рубіжна значимість становлення нової конфігурації та, на жаль, і нової сегментації чи й розмежування на європейському континенті. У країнах Центрально-Східної Європи поки що домінує ейфорія

суспільного піднесення від майбутнього їх “повернення” в Європу внаслідок вступу до ЄС і НАТО.

Тобто, замість глибокого неупередженого аналізу нової геополітичної ситуації в Європі та обґрунтованого прогнозування перспектив її розвитку деякий час — ще як мінімум півтора-два роки — до завершення офіційної процедури вступу нових країн-членів до складу ЄС у державах Центрально-Східної Європи **превалюватиме піднесено-емоційний підхід до оцінки наслідків і результатів сучасного етапу розширення НАТО і ЄС на Схід**. У більшості новоевропейських країн-“неофітів” він матиме дещо егоцентричний вигляд — “нам вдалося цього досягти!” Їх ставлення до інших держав регіону, які залишаються поза євроатлантичними організаціями, в тому числі і до України, буде у кращому випадку співчутливе чи зверхньо-поблажливе — як до “геополітичних невдах”.

Тому не слід виключати у майбутніх стосунках країн Центрально-Східної Європи з Україною можливий прояв з їх боку державного “нарцисизму”. Це породжуватиметься не лише ставленням гравців “вищої геополітичної європейської ліги” до аутсайдерів, але й так званім “компенсаційним ефектом”. Такою, певне, після вступу до загальноєвропейських і трансатлантичних структур буде емоційна реакція деяких країн Центрально-Східної Європи і з огляду на їх попередній вельми своєрідний комплекс “геополітичної неповноцінності”. Він був нерідко притаманний новим незалежним державам, що тривалий час знаходилися поза ЄС або НАТО, а зараз інтегруються до євроатлантичного простору. Їх гнітило почуття невпевненості у майбутньому, сумнівної належності до об’єднаної Європи і самоусвідомлення себе європейцями “другого гатунку”. А сучасна раптова зміна статусу цих держав на міжнародній арені викликає в суспільстві та його елітах неадекватне емоційне піднесення з елементами геополітичної самозакоханості.

Але на емоціях (під чим ми тут розуміємо суспільно-психологічні й суспільно-політичні стереотипи, в т.ч. зовнішнього, міжнародного плану) навряд чи вдасться збудувати ефективну архітектуру європейської безпеки і нову систему континентальних і регіональних міжнародних відносин.

При цьому, як Євросоюз у цілому, так і його нові члени впродовж найближчого часу перейматимуться, в основному, власними проблемами — практичним інтегруванням національних економік держав, які вступили до спільноти, в єдиний внутрішній ринок ЄС, у європейську валютну систему, дотримання ними маастріхтських критеріїв тощо. Не варто забувати, що і сам ЄС уже вступив у важку організаційно-реформну смугу. Аналогічно, першочергово власними внутрішніми трансформаційними питаннями займатиметься і НАТО. Загалом, країнам нової об'єднаної Європи спочатку доведеться навести порядок у своєму спільному “добудованому домі”.

Логічно настає досить значна пауза у подальшому розширенні загальноєвропейських і трансатлантичних структур на Схід. Законірно, що в такому випадку суттєво відсувається в часі на невизначений строк і реалізація “європейської мрії” України.

Незалежна українська держава більш ніж однозначно уже не вперше офіційно декларувала прагнення вступити до ЄС, а в 2002 р. — і до НАТО. Обидві структури мають інституційовану систему спеціального партнерства з Україною.⁴ Та не варто тішитися ілюзією, що інтеграція сучасної України в євроатлантичний простір уже плинно відбувається. Ще більш безпідставно мріяти про можливість раптового “стрибка” України в об'єднану Європу. Навіть практичний інтеграційний досвід значно менших і, відповідно, не настільки проблемних держав ЦСЄ засвідчує, що лише для отримання шансу і права на вступ до НАТО і ЄС їм потрібно було пройти складний підготовчий шлях, довжиною принаймні в 10-15 років послідовних реформ і системної трансформації.⁵

Це зовсім не означає, що й українська держава півтора десятиліття або й більш тривалий час приречена перебувати перед “дверима” до ЄС і НАТО в ролі прохача, якого не бажають не лише впустити, але нерідко навіть вислухати. І якого часто взагалі не чують. Рівноправного діалогу “через двері” просто бути не може. З іншого боку, постійне перебування в статусі “прохача” для України означає добровільну передачу власного самостійного права вибору геополітичного майбутнього держави у чийсь чужі руки. Що не виключає маніпулювання Україною ззовні. Або й диктат.

У загальноєвропейські двері українській стороні потрібно настійливо стукати. А то ще європейські інтегратори мимоволі або й свідомо проігнорують той факт, що Україна об'єктивно і в географічному вимірі була є і буде європейською державою. Чи варто все таки зараз Україні, із врахуванням нових реалій, тимчасово полишити геополітичні гадання та надокучливі спроби отримати чим швидше однозначну й чітку відповідь від Заходу щодо конкретної дати її вступу до ЄС і НАТО? Або доцільніше сконцентруватися на власній внутрішній зміні, щоб бути якісно готовий до входження у ці структури в будь-який момент у майбутньому? Для цього потрібно забезпечити хоча б досягнення загальновідомих копенгагенських критеріїв. Не говорячи вже про відродження й нарощення національно-державного економічного потенціалу, реформування й реструктуризацію господарського комплексу.⁶

Абсолютно не варто заперечувати право міжнародної спільноти, зокрема європейської, на відверте висловлення інколи може і занадто гострих зауважень стосовно внутрішньоукраїнських негараздів. Тим більше, коли Україна сама прагне ввійти до об'єднаної Європи, остання правомірно висуває вимогу про приведення у відповідність до цивілізованих європейських стандартів усіх сфер життєдіяльності українського суспільства. Та чомусь загальноєвропейські інституції, як і Захід у цілому, майже виключно переймаються питаннями демократії, громадянських свобод та моральним обличчям українського істеблішменту. Це — коло проблем переважно політичного характеру, які досить швидко вирішуються такими ж за змістом політичними заходами. Більш складніше здійснити комплексну "європеїзацію" країни.

Рефреном у порадах Україні із-за кордону звучать заклики про необхідність "політичної волі" для того чи іншого кроку вперед, у т.ч. інтеграції в об'єднану Європу. Хіба немає такої політичної волі у державному керівництві, серед політичних сил України (за винятком ортодоксальних комуністів і інших ультралівих) та в більшості українського суспільства? Симптоматично, що на відміну від деяких ідейно близьких партій країн ЄС і Центрально-Східної Європи, які мають постійні заперечення стосовно прискорення європейських

інтеграційних процесів, українські радикальні праві та націоналісти, навпаки, є переконаними прихильниками європейської інтеграції та участі в ній України.

Усе вказане вище засвідчує, що, **по-перше**, Україні притаманна європейська ідентичність. І, не зважаючи на будь-які внутрішньополітичні зміни (крім малоймовірних радикальних), кожне державне керівництво об'єктивно буде продовжувати **зовнішньополітичний курс на зближення України з новою об'єднаною Європою та включення її до загальноєвропейських інтеграційних процесів і структур**. Правда, від політико-ідейного характеру тих чи інших правлячих українських сил залежатимуть послідовність, темпи й глибина внутрішньої трансформації України на базі цивілізованих європейських стандартів.

По-друге, у стосунках між Україною і ЄС, як і у відносинах України з державами Центрально-Східної Європи, варто відійти від політичних емоцій та стереотипів. Їх необхідно будувати на принципах доцільності й раціональності, взаємовигідних для обох сторін.

По-третє, навряд чи об'єднаній Європі вдасться збудувати нову систему європейської безпеки і співробітництва за умови ігнорування, а тим більш — міжнародної ізоляції України.

Ці та ряд інших важливих чинників примушують і Україну, і ЄС спільно формувати систему майбутньої взаємодії та її структуру і механізми. Спочатку, на нашу думку, обом сторонам варто позбутися деяких гіперболізацій або і міфологем, пов'язаних із нібито виключно позитивним значенням розширення ЄС і НАТО та виникнення нових зовнішніх східних кордонів європейської спільноти безпосередньо з Україною.

Перше, — із розширенням ЄС і НАТО на Схід та встановленням спільного українсько-ЄСівського кордону зона стабільності, безпеки і добробуту безпосередньо наблизиться до України, що позитивно позначиться на її внутрішньому і зовнішньому розвитку. При цьому забувається лише одне, може й найголовніше: Україна і надалі залишається поза цим простором "процвітання". Причому, на тривалий час і з абсолютно невизначеною перспективою. Така реальність.

Об'єднана Європа, в принципі, повинна тішитися, що Україна не ввійде до її складу в черговій і в найближчих хвилях розширення Європейського Союзу. Українська участь в ЄС кардинально змінила б співвідношення сил усередині новітньої європейської спільноти. Сама Україна представляє за чисельністю населення понад половину кількості запланованого зараз поповнення рядів нових громадян об'єднаної Європи. А разом із традиційним українським партнером — Польщею — і всі 80% неоєвропейців. Євробюрократичний Брюссель, як і європейські гранди — Франція, ФРН, Великобританія, Італія — змушені були б рахуватися з тим, що у східній смузі нових членів ЄС може виникнути серйозний альтернативний центр євроінтеграційного тяжіння — українсько-польський тандем.

Тому реальність, яка загальноєвропейськими інституціями офіційно заперечується, але, насправді, сором'язливо замовчується, переконливо свідчить, що Україна впродовж найближчого часу не має шансів не тільки претендувати на вступ до ЄС у якості повноправної держави загальноєвропейської спільноти, а навіть на статус асоційованого члена ЄС. Інакше для загальноєвропейських органів із усією гостротою постало б питання адаптації та практичної інтеграції в ЄС однієї з найбільших європейських держав. Це серйозно змінило б баланс сил у європейському інтеграційному об'єднанні. Якщо б додати до польського, чеського, словацького, угорського, прибалтійського та іншого, більш дрібного, людського потенціалу десяти країн — майбутніх нових членів ЄС, ще й українське населення, то в смузі держав-“неофітів” мешкало б не менше п'ятої частини жителів об'єднаної Європи.

Друге — спільна розбудова нового східного кордону ЄС. Справді, невдовзі Україну з інтегрованою Європою буде безпосередньо єднати спільний кордон. Але керівні органи ЄС пропонують чомусь українській стороні взяти участь у його спільній розбудові переважно для зміцнення бар'єрного характеру цього кордону. Спрацьовує інстинкт геополітичного самозбереження? Нехай Україна й відповідні українські державні органи приймуть спочатку на себе удар хвиль

масової нелегальної міграції на об'єднану Європу? За такого стану українська територія із транзитної для азійських та інших нелегальних мігрантів неминуче перетвориться у тупиково-накопичувальну. Не виключено, що частина українців вимушено й сама перетвориться в нелегальних мігрантів.

У цілому, неупереджений погляд засвідчує, що взагалі **не варто гіперболізувати майбутнє безпосереднє сусідство України з ЄС та виникнення їх спільного кордону**. Тим більше, переоцінювати позитиви цього процесу для України.

Тому повернімося до головних, якщо і не кардинальних наслідків для України зміни геополітичної ситуації у результаті подальшого розширення ЄС і НАТО на Схід. Вони, на жаль, для української держави мають не зовсім сприятливий характер.

1. Унаслідок вступу низки держав Центрально- і Південно-Східної Європи до загальноєвропейських і трансатлантичних структур, без перебільшення, можна вважати, що демонтується, якщо й не розвалюється, більш-менш ефективно функціонуюча система міждержавного співробітництва України з країнами Центрально-Східної Європи, яка з великими труднощами будувалася понад десятиліття — з початку 1990-х років.⁷

Незалежна Україна впродовж цього періоду уклала з кожною країною регіону — РП, ЧР, СР, УР та іншими в середньому по 60-80 нових двосторонніх і багатосторонніх міжнародно-правових актів. Якщо додати до цієї кількості взаємно підтвержені чинні договори й угоди ще радянського періоду, то співробітництво України з кожною з держав Центрально-Східної Європи регулюється комплексом із понад 100 міжнародно-правових двосторонніх документів. Постає питання, чи всі з цих документів зможуть діяти після вступу країн Центрально-Східної Європи до ЄС? Чи не треба буде здійснювати ревізію двосторонніх актів на відповідність їх положень загальноєвропейським вимогам? А це знову потребуватиме додаткового часу й загальмує продовження й плинність співробітництва.

2. Коли країни-кандидати з регіону Центрально-Східної Європи стануть повноправними членами ЄС, вони **навіть чи матимуть**

можливість так само самостійно, як у попередній час і зараз, приймати незалежні рішення щодо розвитку співробітництва й характеру своїх відносин з Україною.⁸ Навіть наближення, наприклад, дати вступу Польщі в ЄС суттєво вплинуло у 2002-2003 рр. на підходи польського керівництва до специфічно близьких стратегічних відносин з Україною. Варшава вимушена коригувати свою позицію стосовно України із врахуванням позиції ЄС. Узагалі, слід вважати, що уже найближчим часом відбудеться уніфікація політики країн Центрально-Східної Європи щодо України на вимогу загальноєвропейських інституцій. І ця уніфікація навряд чи буде сприяти зближенню країн Центрально-Східної Європи й України. Справа в тому, що керівні європейські інституції мають менш об'єктивний, ніж близькі сусіди України, погляд на внутрішні й зовнішні проблеми української держави. Це можна пояснити відомим у соціології феноменом так званої "мильної бульбашки". Коротко його суть у тому, що чим далі від місця подій знаходиться спостерігач, тим страшнішими вони йому видаються. Якщо споглядати Україну з Брюсселю, а тим паче — із Вашингтону, то оцінка буде більш радикальною, ніж погляд зблизька, наприклад, із Варшави чи Будапешта. Але критерії й лінію ставлення до України диктуватимуть перші, а не другі. Тому доводиться прогнозувати певне зменшення рівня взаєморозуміння і взаємодовіри з боку держав Центрально-Східної Європи до України. Урочисті обіцянки сусідніх держав регіону, що вони із вступом до загальноєвропейських і трансатлантичних структур лобіюватимуть там інтереси України втішають, але видаються не зовсім реальними.

3. Якщо донедавна Україна безпосередньо комунікувала з державами Центрально-Східної Європи переважно на двосторонньому рівні з досить вигідної позиції більшої за масштабами країни, то після чергової хвилі розширення ЄС і НАТО на Схід ситуація кардинально зміниться. Партнером у стосунках і переговорах для України стає цілісний блок країн ЄС. А об'єднана Європа незрівнянно більша, ніж Україна, у кількісному вимірі, не говорячи вже про потенціал. Основним каналом комунікації української сторони з країнами Центрально-Східної Європи стане Брюссель.

4. Одним із найбільш небажаних геополітичних наслідків для України процесу нової структуризації Європи стає дезінтеграція Центрально-Східної Європи на сегмент Центральної, куди належатиме Україна зі своїми сусідами по СНД.⁹ Феномен реліктивності горезвісної “східноєвропейської” геополітичної приналежності, як релікта другої половини ХХ ст., досить сумний для практики формування нової архітектури європейської безпеки початку третього тисячоліття. Зараз ще важко передбачити до чого він може призвести у майбутньому. Але сподіватися на великі позитиви у розвитку системи міжнародних відносин у Європі за існування нової Східної Європи не варто.

Саме на такій об'єктивній оцінці реалій і перспектив співробітництва може бути побудований прогноз і багатоваріантна модель розвитку стосунків між Україною та державами Центрально-Східної Європи в контексті євроінтеграційних процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегії розвитку України: теорія і практика/ За ред. О.С.Власюка.- К.: НІСД, 2002.- 864 с.
2. Див.: Гальчинський А.С. Суперечності реформ у контексті цивілізаційного процесу.- К.: Українські пропілеї, 2001.- 320 с.
3. Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти/ За ред. Ф.М.Рудича.- К.: МАУП, 2002.- 486 с.; Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу: Теорія і практика інтеграційного процесу.- К.: Видавничо-поліграф. центр “Київ. ун-т”, 2002.- 253 с.; Горенко О.М. Соціально-політичний вимір європейської інтеграції та України.- К.: Інститут історії України НАН України, 2002.- 154 с. та ін.
4. Див.: Становлення співробітництва України з Європейським Союзом (хронологія)// Україна і Європа (1990-2000 рр.). Частина 2. Україна в міжнародних відносинах з країнами-членами Європейського Союзу. Анотована історична хроніка// Мельникова І.М., Горенко О.М., Мартинов А.Ю., Нікіفورук Д.І.- К.: Інститут історії України НАН України, 2001.- С. 73-79; НАТО. Довідник.- К.: Основи, 1997.- С. 42-58.
5. Лубкович Н. Європейська інтеграція: шлях України та досвід країн ЦСЄ// Придніпровський науковий вісник по матеріалах Всеукраїнської наукової

- конференції “Проблеми демократизації посткомуністичного суспільства у контексті європейського досвіду”.- 1998.- № 95-96 (162-163).- С. 42-49;
6. Див.: Паховов Ю. Україна як суб’єкт та об’єкт міжцивілізаційних взаємодій// Геополітичне майбутнє України.- К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 1998.- С. 29-24; Тупчієнко Л. Геополітичне майбутнє України у контексті головної суперечності епохи// Там само.- С. 20-24; Павлюк О. Україна в Центрально-Східній Європі// Там само.- С. 39-46; Сіденко В. Перспективи економічних відносин України з Європейським Союзом// Там само.- С. 113-117.
  7. Мельникова І.М. Україна у взаємовідносинах з прикордонними державами Центрально-Східної Європи: створення міжнародно-правових підвалин добросусідства і співробітництва (90-ті роки)// Україна в європейських міжнародних відносинах. Науковий збірник.- К.: 1998.- С. 59-87.
  8. Горенко О.М. Україна і європейська інтеграція// Україна і Європа (1990-2000 рр.). Частина 2.- С. 14-35.
  9. Негативи такого варіанту сегментації Центрально-Східної Європи прогнозував ще раніше словацький політолог А.Дулеба: Duleba A. Koniec súčasnej strednej Európy? Ukrajina a Slovensko po prvej vlne rozšírenia NATO. Geopolitické scenáre budúceho vývinu neintegrovanej strednej Európy a alternatívu pre Slovensko / Doslov J.Alnér.- Br.: Inštitut pre verejné otázky, 1998.

Іван ЧЕРЛЕНЯК

завідувач відділом ЗФ НІСД,
кандидат фізико-математичних наук

ПРОЕКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ СТРАТЕГІЙ ІНСТИТУЦІЙНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЛАДНО-УПРАВЛІНСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Вирішення завдань вдосконалення суспільного виробництва, соціального управління та забезпечення науково-технічного розвитку можливе лише при функціонуванні в Україні відповідної вимогам сучасності системи державного управління. Спеціалісти в галузі державного управління, права, законодавці останнім часом приділяють увагу пошукам інституційних та функціональних засобів підвищення якості управління в Україні (1, 2). Зокрема, значна роль надається боротьбі з проявами корупції (3), забезпечення контролю за виконанням службових обов'язків посадовими особами (4), оптимального розподілу функцій між органами та суб'єктами управління (5), персонал-менеджменту в державних органах та установах (6).

Але проблема полягає не стільки у виробленні функціональних норм, які обмежують негативні психологічні, комунікаційні чи організаційні фактори, скільки у формуванні системно значимого управлінського завдання для вертикалей управління української держави. Таке завдання повинно містити в собі відображення стратегічних інтересів держави та суспільства, їх співвідношення з ситуативними інтересами, оперативними проблемами. Воно мало б мати достатньо повно окреслену загальну мету та конкретизовані за часовими періодами часткові цілі для суб'єктів управління. На сучасному етапі в найбільш загальному вигляді проблема ефективності державного управління є похідною від трьох системних проблем суспільної організації та соціального управління:

Зміст

Закарпатському філіалу НІСД – п’ять років. <i>С. Мітряєва</i>	3
Вітання радника Президента України, директора НІСД А. Гальчинського	6
Вітання представника МЗС України в Ужгороді Я. Папариги	8
Вітання директора Дослідницького центру Словацької асоціації зовнішньої політики, радника Президента Словацької Республіки А. Дулеби	10
Вітання Генерального консула Угорської Республіки в Ужгороді О. Сабо ...	11

НАУКОВІ ДОПОВІДІ ТА ВИСТУПИ

Захарій ВАРНАЛІЙ. Роль Національного інституту стратегічних досліджень в обґрунтуванні основних засад стратегії соціального та економічного розвитку України	13
Світлана МІТРЯЄВА. Застосування стратегій “непрямих дій” у вирішенні геополітичних завдань	23
Володимир ПРИХОДЬКО. Стратегічні дослідження перспектив співробітництва України з державами Центрально-Східної Європи в контексті свроінтеграційних процесів	29
Іван ЧЕРЛЕНЯК. Проектний менеджмент стратегій інституційного вдосконалення владно-управлінського комплексу України	43
Ярослав ПАПАРИГА. Деякі аспекти економічного та соціально-політичного розвитку України в контексті євроінтеграційних процесів	52

ВИСТУПИ

Іван РОГАЧ	59
Валерій НАРІЖНИЙ	57
Віктор ПОГОРЕЛОВ	50
Отто ШПЕНИК	61
Степан СЕМБЕР	63
Іван ДУДИЧ	64
Володимир НОВИЦЬКИЙ	66
ФОТОРЕПОРТАЖ з урочистого зібрання, присвяченого 5-й річниці заснування ЗФ НІСД (<i>Ужгород, 17 липня 2003 р.</i>)	68
РЕГІОНАЛЬНА ПРЕСА про 5-у річницю заснування ЗФ НІСД	70

ДОДАТКИ

1. ОСНОВНІ ПУБЛІКАЦІЇ ЗФ НІСД	72
Збірники матеріалів наукових конференцій	72
Міжнародні наукові проекти	74
Монографії	75
Участь співробітників ЗФ НІСД у колективних монографіях	76
Статті в наукових журналах і збірниках	77
2. ФОТОЛІТОПИС ДІЯЛЬНОСТІ Закарпатського філіалу НІСД	82

A43 Актуальні проблеми стратегії розвитку України: регіональний вимір: До 5-ої річниці заснування Закарпат. філіалу НІСД: Наук. зб./ Нац. Ін-т стратегічних досліджень Президента України, Закарпат. філіал; Голов. ред. С.І.Мітряєва - Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2003.- 92 с.: фото.

ISBN 966-7838-52-8

Збірник містить тексти виступів учасників наукового зібрання з теми “Актуальні проблеми наукового забезпечення розробки стратегій економічного та соціально-політичного розвитку України”, проведеного 17 липня 2003 року Закарпатським філіалом Національного інституту стратегічних досліджень Президента України. У засіданні взяли участь співробітники інституту, керівники Закарпатської облдержадміністрації, обласної Ради, Ужгорода, представники МЗС України та дипломатичних місій, акредитованих у Закарпатті, наукова еліта краю, журналісти.

Науковий збірник виходить до 5-ої річниці заснування Закарпатського філіалу НІСД.

УДК 32(477)
ББК 66.2(4УКР)

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
регіональний вимір**

До 5-ої РІЧНИЦІ ЗАСНУВАННЯ ЗАКАРПАТСЬКОГО ФІЛІАЛУ НІСД

Науковий збірник

*Видання перше
Українською мовою*

ПП «Видавництво Валерія Падяка»

Ужгород, 88007, вул. Гагаріна 14/3,

тел. 8(0312)-933132

E-mail <padyak@mail.uzhgorod.ua>

http: **www. padyak.com.**

Директор В.І.ПАДЯК, к.ф.н.

Головний редактор Л.О.ІЛЬЧЕНКО

Свідоцтво Держкомінформу України

серія ДК № 963 від 20.06.2002 р.

Підписано до друку 26.08.2003 р. Формат 60x84/16.

Умов. друк. арк. 5,75. Тираж 500.

**Друкарня ПП «Борнео»
Ужгород, вул. 8 Березня, 46**

